

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2006:32

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1

Kvarns övningsområde

Ny anläggning för övning av strid i bebyggelse m m

Kristbergs socken, Motala kommun
Östergötland

Dnr 421-2009-2006

Clas Ternström

UV ÖST RAPPORT 2006:32

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1

Kvarns övningsområde

Ny anläggning för övning av strid i bebyggelse m m

Kristbergs socken, Motala kommun
Östergötland

Dnr 421-2009-2006

Clas Ternström

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild Skylten vid Kvarn vittnar om militärens närvaro. Foto Clas Ternström.

Produktion och layout Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Text och foto Clas Ternström

Utskrift UV Öst, Linköping 2006

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2006 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2006:32

ISSN 1404-0875

Innehåll

Bakgrund	5
Syfte	5
Kulturmiljö	5
Metod och genomförande	7
Resultat	7
Åtgärdsförslag	8
Sammanfattning	9
Referenser	10
<i>Arkiv</i>	<i>10</i>
<i>Kartor</i>	<i>10</i>
<i>Övriga referenser</i>	<i>10</i>
Administrativa uppgifter	10
Bilaga 1. Detaljkarta över område H med objekt I markerat	11
Bilaga 2. Detaljkarta över område H med objekt I–VII markerade	12
Bilaga 3. Utdrag ur lantmäteriakt från år 1727 över gården Spång med område H och objekten I–VII markerade. Geometrisk avmätning, akt D51-51:1	13
Bilaga 4. Objektsbeskrivningar, Område I och H	14

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för utredningsområdet markerad.

F
Foto Clas Ternström.

tier.

Arkeologisk utredning, etapp 1

Kvarns övningsområde

Bakgrund

Fortifikationsverket har för avsikt att uppföra ett flertal nya byggnader inom Kvarns övningsområde i Motala kommun, Östergötland. Byggnaderna planerar man att uppföra i anslutning till befintlig bebyggelse. Vidare planeras en helt ny anläggning för övning av strid i bebyggelse, samt en ny anslutningsväg inom området. Inom övningsområdet finns ett mindre antal forn- och kulturlämningar registrerade sedan tidigare. För att klargöra förekomst av eventuella ytterligare fornlämningar inom området fattade Länsstyrelsen i Östergötlands län 2006-05-29 beslut om att en arkeologisk utredning, etapp 1, skulle utföras. Utredningen kom att utföras av Clas Ternström vid Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen har varit att klargöra huruvida lagskyddade fornlämningar eller övriga kulturlämningar är belägna inom utredningsområdet. Utredningen kommer även att visa på lokaler där möjligheten att dold fornlämning är belägen bedöms som stor. Vidare har målsättningen varit att lyfta fram kulturhistoriska värden i området för att om möjligt utnyttja dessa vid utformande av exploateringen. Utredningen föreslår även vidare antikvariska åtgärder där så bedöms nödvändigt. Exploatören hade vid utredningens inledning alternativa lokaliseringsplatser för byggnation varför möjlighet har funnits att anpassa exploateringen på ett för kulturmiljön lämpligt sätt.

Resultatet från den arkeologiska utredningen ska utgöra underlag för länsstyrelsens vidare bedömningar i ärendet, samt fungera som underlag för beräkning av kostnader för eventuella vidare antikvariska åtgärder. Det samlade resultatet skall också kunna utgöra ett underlag i det fortsatta planeringsarbetet.

Kulturmiljö

Kvarn med Prästtomta skjutfält är beläget i Kristbergs socken och Motala kommun, söder om Tjällmo. Aktuellt utredningsområde område omfattar ca 30 ha fördelat på nio ytor (område A–I, figur 3). Den största ytan är den som är avsedd för anläggningen för strid i bebyggelse. Den omfattar ca 25 ha. Inom området fanns vid utredningens inledning flera alternativa platser för byggnadernas placering. Dessa har under utredningsarbetet decimerats och slutligen har lämpliga ytor fastslagits.

Området kännetecknas av Kvarns militära byggnader och skogsbygd med varierande markslag. Området för strid i bebyggelse utgörs av kuperad åkermark med vall och skogsklädda kullar. Sydväst om utredningsområdet ligger det regionala intresseområdet för kulturmiljövården *Kvarns herrgård* (Motala nr 70), vilket inte kommer att beröras av planerad exploatering. Fornlämningsskildern är relativt gles i området. Ett antal torp, *Lägenhetsbebyggelse*, finns registrerade, t ex RAÄ 19, 119, 129. Vidare finns bl a en bro, RAÄ 17. Det kan vid en översiktlig studie av det historiska kartmaterialet konstateras att ytterligare gårdar, backstugor och torp har funnits inom och i anslutning till utredningsområdet, varav ett flertal har belägg från 1600-talet. Inga förhistoriska lämningar finns registrerade inom området. I närområdet finns dock ett flertal lösfynd av stenyxor.

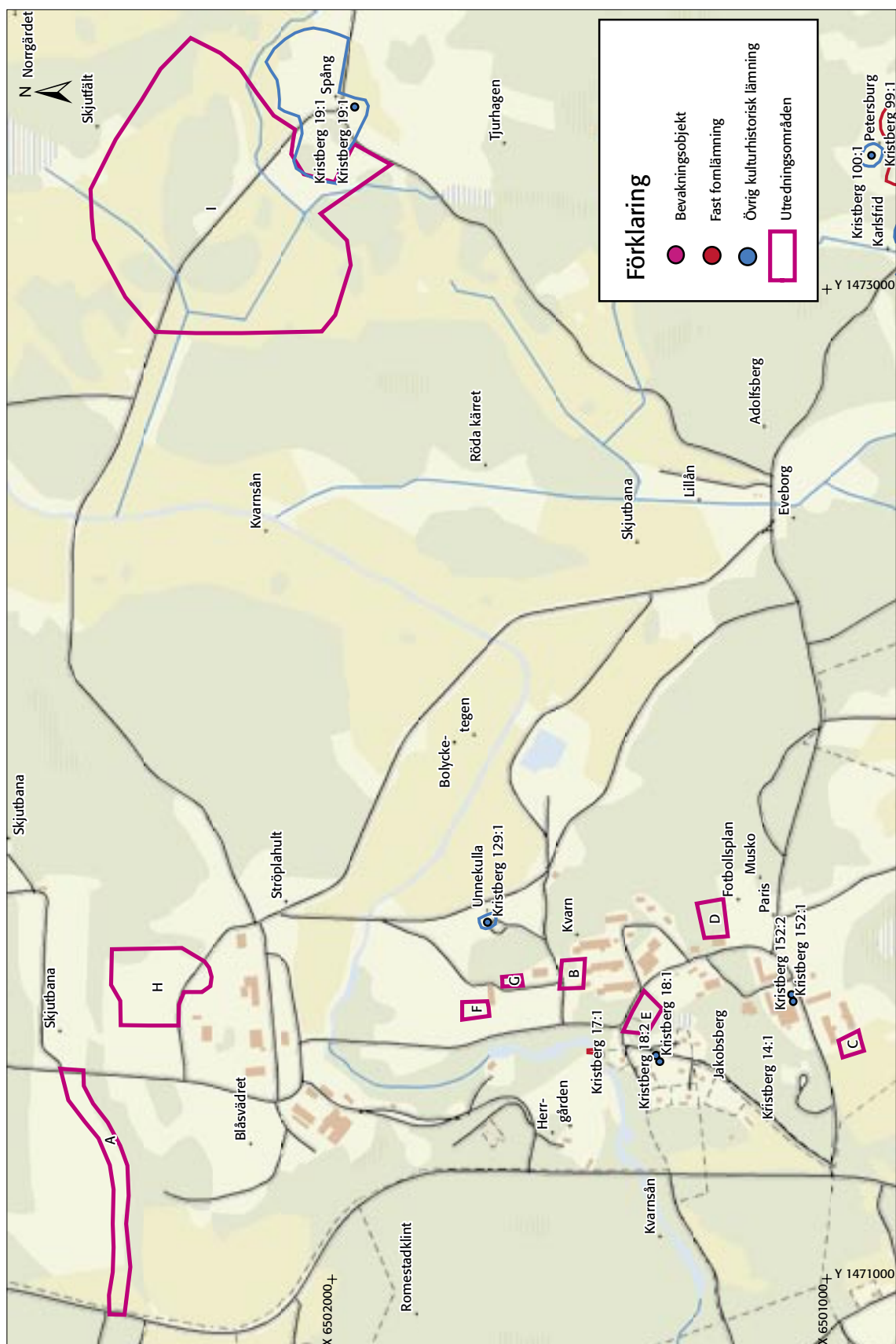

Fig 3. Utdrag ur fastighetskartans blad 9F 0e med de nio utredningsområdena och registrerade forn- och kulturlämningar markerade. Skala 1:12 000.

Metod och genomförande

Utredningen genomfördes så att inledningsvis gjordes en kart- och arkivgenomgång. Materialet utgjordes av fornminnesregistret, topografisk litteratur och arkeologiska rapporter. Kartmaterialet bestod företrädesvis av lantmäteriakter. Därefter gjordes en besiktning i fält tillsammans med Patric Salomonsson från Fortifikationsverket då den planerade exploateringen diskuterades på plats. Vid detta moment begränsades utredningsområdet väsentligt då nybyggnationernas exakta lokalisering fastslogs. Därefter genomfördes en begränsad specialinventering. Vid detta moment lokaliseras inga nya fasta fornlämningar, men ett antal områden pekades ut vilka utgjorde presumtiva lägen för fornlämningar dolda under mark. Den senare bedömningen utgår bl a från kulturhistorisk miljö, topografi, markslag och jordart. Att lämningar är dolda kan bero på att de synliga delarna odlats bort, eroderat, täckts över, eller har saknat markering ovan mark.

Resultat

Vid utredningen framkom inga nya fornlämningar. Den tidigare registrerade *Lägenhetsbebyggelsen* RAÄ 19 vid Spång kunde dock konstateras utgöra fast fornlämning i egenskap av *Bytomt/gårdstomt*. Äldsta belägget för gården Spång är år 1447, då som *spangom* och Spång återfinns i det historiska kartmaterialet från år 1727 fram till ekonomiska kartan från 1940-talet.

I övrigt lokaliserades två områden där möjligheten att dolda fornlämningar är belägna bedömdes som stor (figur 5, bilaga 1). Dessa är område H och I. Inom dessa finns ett antal objekt utpekade (figur 6, bilaga 2). Inom område H är ett utbildningsgarage om 6000 m² planerat och område I är området för övning av strid i bebyggelse om ca 25 ha. Dessa är de ytmässigt mest omfattande områdena. För närmare beskrivning se bilaga 1, 2 och 4.

Fig 4. Spångs gamla tomt ligger inbäddad i grönska på en svag höjd i områdets sydöstra del. Foto Clas Ternström

Åtgärdsförslag

Av de nio ytorna som utredningen omfattade av föreslås åtgärder inom två:

Område	Åtgärd
Område A	Inga åtgärder
Område B	Inga åtgärder
Område C	Inga åtgärder
Område D	Inga åtgärder
Område E	Inga åtgärder
Område F	Inga åtgärder
Område G	Inga åtgärder
Område H	Arkeologisk utredning, etapp 2. Se nedan.
Område I	Arkeologisk utredning, etapp 2 och förundersökning. Se nedan.

Figur 5. Tabell över utredningens nio delområden och föreslagna vidare antikvariska åtgärder inom dessa.

- Inom område H föreslås arkeologisk utredning, etapp 2, inom objekt enligt tabell nedan.
- Inom område I föreslås arkeologisk utredning, etapp 2, och förundersökning inom objekt enligt tabell nedan.

Område H	Åtgärd
Objekt I	Arkeologisk utredning, etapp 2

Se bilaga 1 och 4

Område I	Åtgärd
Objekt I	Arkeologisk utredning, etapp 2
Objekt II	Arkeologisk utredning, etapp 2
Objekt III	Arkeologisk utredning, etapp 2
Objekt IV	Arkeologisk utredning, etapp 2
Objekt V	Arkeologisk utredning, etapp 2
Objekt VI	Arkeologisk utredning, etapp 2/Förundersökning
Objekt VII	Arkeologisk utredning, etapp 2/Förundersökning

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Se bilaga 2 och 4

Figur 6. Tabell över utredningens två delområden där RAÄ UV Öst anser att man bör gå vidare med antikvariska åtgärder och respektive objekt. För objekten redovisas föreslagna vidare antikvariska åtgärder.

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst anser efter utförd utredning att exploatering är möjlig utan vidare antikvariska åtgärder inom stora delar av utredningsområdet. Inom övriga ytor som presenterats ovan bör man gå vidare med arkeologisk utredning, etapp 2, och förundersökning. Utredningen, etapp 2, ska fastställa eventuell förekomst av dold fornlämning inom de objekt som lokaliserats vid inventeringen. Den arkeologiska förundersökningen syftar till att avgränsa fornlämningen RAÄ 19. Resultatet från dessa undersökningar ska kunna ligga till grund för beräkning av kostnader för en eventuella vidare antikvariska åtgärder, samt ligga till grund för länsstyrelsens vidare bedömning i ärendet.

Ansökan om tillstånd enligt Lag (1988:950) om kulturminnen med mera ställs till länsstyrelsen, vilka beslutar i ärendet.

Linköping i juni 2006

Clas Ternström

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst utförde under juni 2006 en arkeologisk utredning, etapp 1. Anledningen var att Fortifikationsverket har för avsikt att uppföra ett flertal nya byggnader inom Kvarns övningsområde i Motala kommun, Östergötland. Vidare planeras en helt ny anläggning för övning av strid i bebyggelse, samt en ny anslutningsväg inom området. Inom övningsområdet finns ett mindre antal forn- och kulturlämningar registrerade sedan tidigare.

Inledningsvis gjordes en kart- och arkivgenomgång varefter en besiktning i fält och en begränsad specialinventering utfördes. Vid utredningen framkom inga nya fasta fornlämningar. Den tidigare registrerade *Lägenhetsbebyggelsen* RAÄ 19 vid Spång kunde dock konstateras utgöra fast fornlämning i egenskap av *Bytomt/gårdstomt*. I övrigt lokaliserades två delområden, område H och I, av totalt nio områden där möjligheten att dolda fornlämningar är belägen bedömdes som stor. Inom dessa områden lokaliserades även ett antal objekt.

Resultatet från utredningen ska kunna ligga till grund för beräkning av kostnader för en eventuell arkeologisk utredning, etapp 2, och/eller förundersökning, samt ligga till grund för länsstyrelsens vidare bedömning i ärendet.

Ansökan om tillstånd enligt Lag (1988:950) om kulturminnen mm ställs till länsstyrelsen, vilka beslutar i ärendet.

Referenser

Arkiv

Fornminnesregistret <http://www.fmis.raa.se>

Lantmäteriet <http://www.lantmateriet.se>

Kartor

Lantmäteriverket akt D51-35:1 Geometrisk avmätning Kvarn år 1703.

Lantmäteriverket akt D51-61:1 Geometrisk avmätning Unnekulla år 1706.

Lantmäteriverket akt D51-51:1 Geometrisk avmätning Spång år 1727.

Häradskartans blad Spång 1868-77.

Övriga referenser

Lars Z Larsson muntligen.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland.

Landskap: Östergötland.

Kommun: Motala.

Socken: Kristberg.

Plats: Kvarns övningsområde.

Fornlämning: Invid RAÄ 19.

Läge: Ekonomiskt kartblad 9F 0e.

Undersökningens mittpunkt: X 6501700, Y 1472400.

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V.

Höjdsystem: –

Riksantikvarieämbetet dnr: 421-2009-2006.

Länsstyrelsen dnr: 431-8869-06.

Länsstyrelsen beslutsdatum: 2006-05-29.

Projektnummer: 1510197.

Intrasisprojekt: O2006082.

Rapportnummer: 2006:32.

Ansvarig arkeolog: Clas Ternström.

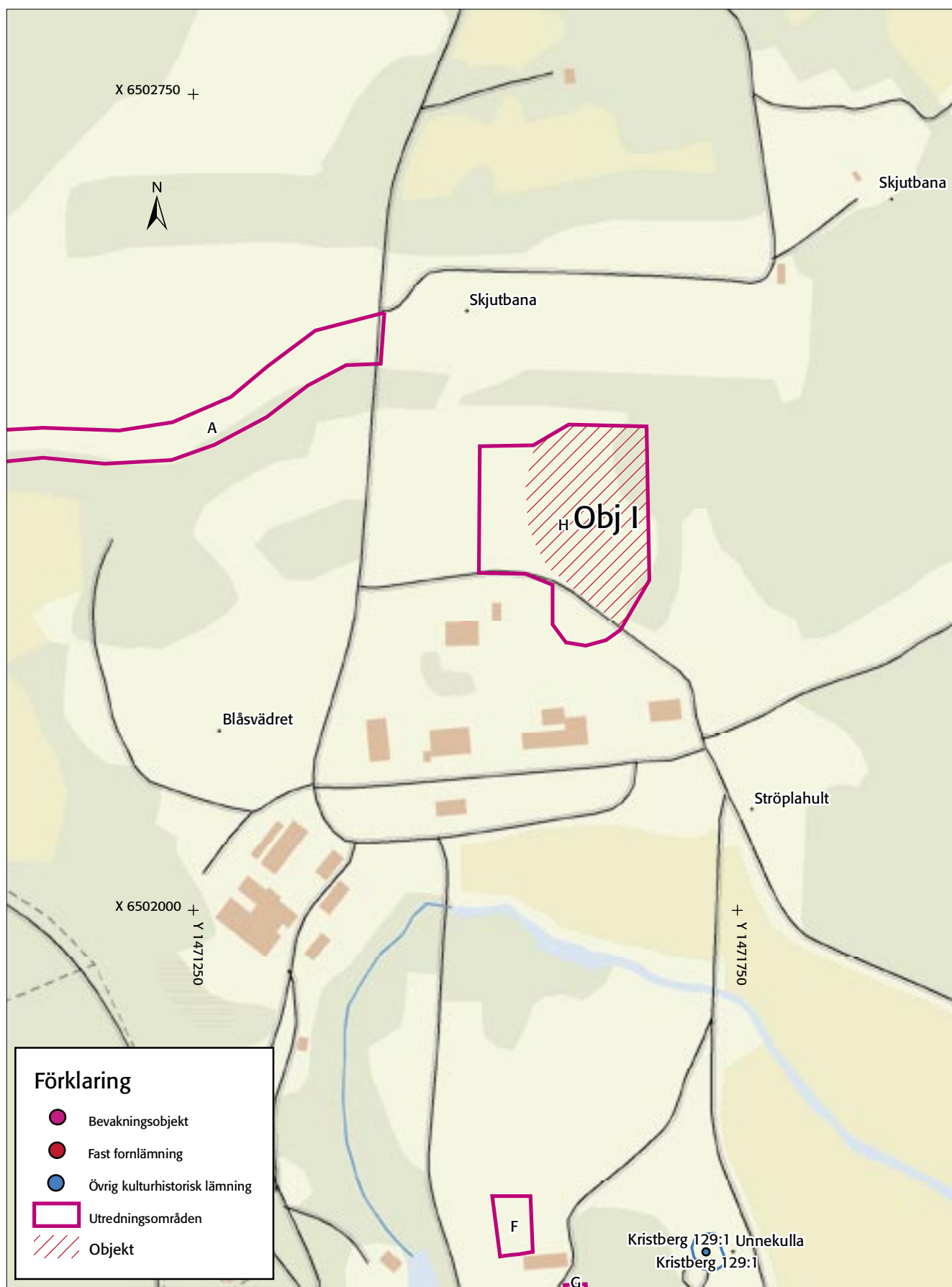
Beställare: Länsstyrelsen Östergötland.

Kostnadsansvarig: Fortifikationsverket, Fastighetsutvecklingsenheten.

Undersökningsområde: Ca 40 ha.

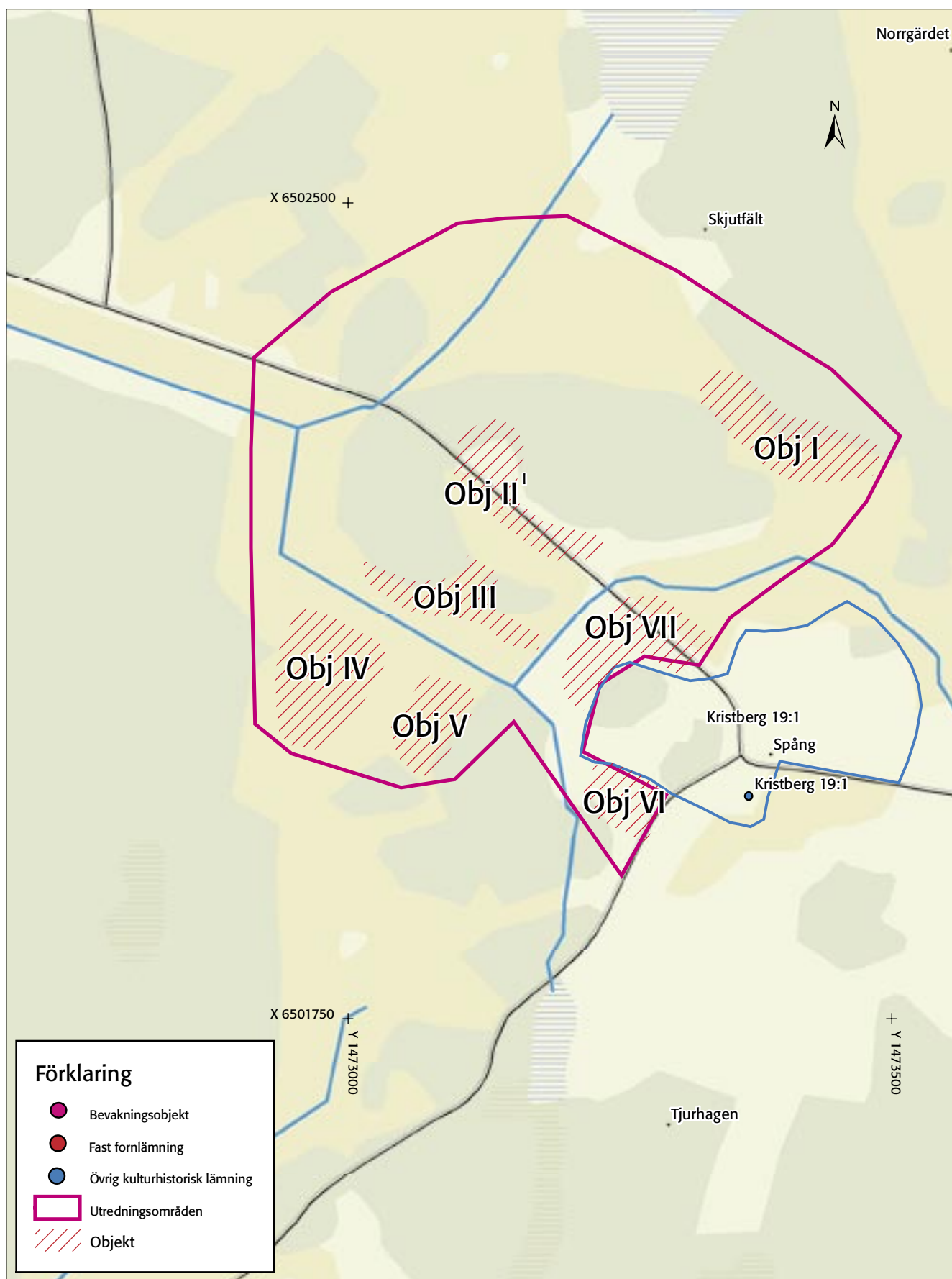
Bilaga 1

Detalj karta över område H med objekt I markerat

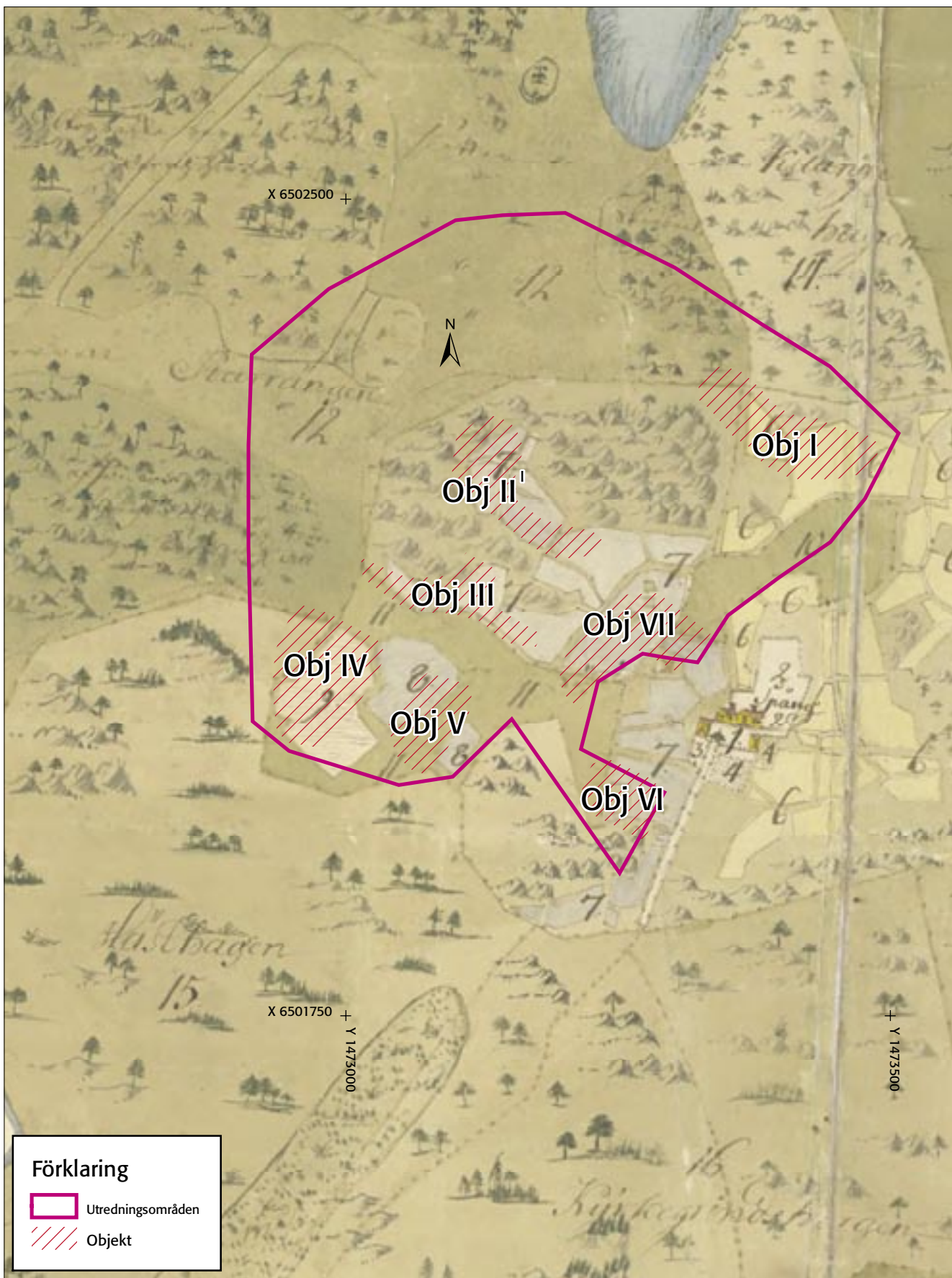
Bilaga 2

Detalj-karta över område H med objekt I-VII markerade

Bilaga 3

Utdrag ur lantmäteriakt från år 1727 över gården Spång med område H och objekten I-VII markerade.
Geometrisk avmätning, akt D51-51:1

Bilaga 4

Objektsbeskrivningar

Område I

Objekt I

Boplatsläge, 180x100 m (N-S), beläget på SSV-sluttning, krön och platå av moränrygg (NV-SÖ). I SV finns en f d våtmark, numera utdikad. Åkermark.

Område H

Objekt I

Boplatsläge, 170x50 m (VNV-ÖSÖ), beläget på SV-sluttning och krön av moränrygg (NNV-SSÖ). I S och Ö finns utdikade våtmarker. Åkermark.

Objekt II

Boplatsläge, 170x30–70 m (NV-SÖ), beläget på SV-sluttning, krön och platå av morän- och bergrygg (ÖV). I SÖ finns en utdikad våtmark. Åkermark, vägområde och skog.

Objekt III

Boplatsläge, 170x20–50 m (VNV-ÖSÖ), beläget på SSV-sluttning av moränrygg (NNV-SSÖ) och mindre moränplatå mellan två bergklackar. I SV finns en utdikad våtmark. Åkermark.

Objekt IV

Boplatsläge, 130x100 m (N-S), beläget på NNV-sluttning och krön av moränplatå. I N finns en utdikad våtmarker. Åkermark.

Objekt V

Boplatsläge, 90x50 m (N-S), beläget på VNV-sluttning av morän- och berghöjd. I N finns en utdikad våtmark. Åkermark.

Objekt VI

Boplatsläge, 70x50 m (NV-SÖ), beläget på V-sluttning av moränhöjd. I V finns en utdikad våtmark. Objektet angränsar i N till fornlämningen RAÄ 19. Åkermark.

Objekt VII

Boplatsläge, 120x60 m (ÖNÖ-VSV), beläget på NNV-sluttning av moränhöjd. I N, NV och V finns en utdikad våtmark. Objektet angränsar i S till fornlämningen RAÄ 19. Åkermark.